

تبیین فضای عمومی در توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: پارک شفق محله یوسف آباد تهران)

ژیلا سجادی، دانشیار دانشگاه شهید بهشتی
بهرنگ کلاتری^{۱*}، دانشجوی دکترای دانشگاه شهید بهشتی
وحید یاری قلی، دانشجوی دکترای دانشگاه زنجان

تاریخ دریافت: ۹۵/۵/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۵/۸/۵

چکیده

امروزه با گسترش پرشتاب روند شهرنشینی، تغییر شیوه زندگی، بی توجهی به زندگی عمومی و ضعف مدیریت شهری، فضاهای عمومی در سطح محله های شهری مورد بی توجهی واقع شده اند. فضاهای عمومی شهر به این دلیل که به عموم شهروندان تعلق داشته و همه شهروندان بدون هرگونه تبعیض و محدودیتی به آن دسترسی دارند می توانند نقش بسیار مهمی را در توسعه پایدار محلی ایفا کنند. به همین دلیل وجود این فضاها در شهرها و کشف دوباره آن ها الزامی است. هدف این پژوهش پی بردن به نقش فضای عمومی در توسعه پایدار محلی از طریق مولفه های شهروندی، سرزندگی، حس تعلق و هویت، مشارکت و تعامل، در شهر است. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد ۱۲۰ تن تعیین و داده های مورد استفاده در این پژوهش به صورت کیفی و از طریق پرسشنامه از ساکنین محله یوسف آباد که در پارک شفق حضور داشتند جمع آوری شده است. برای تعیین ارتباط بین فضای عمومی و توسعه پایدار محلی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید که نتایج آن نشان می دهد همبستگی مستقیم، معناداری و مثبتی بین مولفه های پژوهش وجود دارد. همچنین از طریق آنالیز واریانس داده ها نشان داده شد که این رگرسیون از نظر آماری معنادار است و تقویت هر چه بیشتر فضاهای عمومی منجر به توسعه پایدار محلی می شود.

کلید واژه ها: فضای شهری، فضای عمومی، توسعه پایدار محلی، محله یوسف آباد

^۱ kalantari.nima@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

انسان به عنوان مهم ترین عامل در پویایی فضاهای شهری نیازمند بستری مناسب جهت حضور مؤثر در فضاهای شهری می باشد. پاسخگویی به نیازهای اجتماعی انسان و تأمین فرصت های لازم در زمینه کسب تجارب اجتماعی وی، مستلزم وجود فضا و قرارگاه کالبدی است و فضای عمومی^۱ ظرفیتی عظیم در پاسخ به این جنبه از حیات انسان در جوامع شهری محسوب می شود (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۱۹). امروزه شهروندان بیشتر وقت خود را در فضاهای خصوصی^۲ می گذرانند، و فضاهای خصوصی^۳ روز به روز گسترش می یابند و فضاهای عمومی به مسیرهایی برای ارتباط فضاهای خصوصی بدل گشته اند. این در حالی است که به دلایل مختلف از جمله گرایش به زندگی ماشینی، حضور گسترده وسایط نقلیه و تغییر چهره شهر به واسطه چیرگی اتومبیل بر فضای شهری، افزایش سرعت جا به جایی، جدایی گزینی مردم از فضاهای عمومی، نادیده انگاری ارزش های اجتماعی، فرهنگی و هویتی نهفته در فضاهای عمومی، بی توجهی به حفظ و ارتقای حیات جمعی در دهه های پیشین، برخی از این فضاها در مقیاس های مختلف شهری اهمیت و نقش خود را از دست داده اند (شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴: ۹۴) و شهرها به نیاز انسان به عنوان یک موجود اجتماعی به درستی پاسخگو نبوده و مردم تنها به شهر به عنوان مسیری برای گذر می نگرند. فضاهای عمومی شهری به واسطه عدم حضور شهروندان به مرور زمان، بعد اجتماعی خود را از دست داده اند. در واقع این فضاها به جای آن که مردم را به مکث و حضور و برقراری مراودات اجتماعی دعوت کنند، به عبور تشویق می کنند (Gehl, ۲۰۰۴, ۵۶). خلق فضاهای عمومی در شهرها نمایانگر توجه به توسعه پایدار در برنامه های توسعه شهری است که به مفهوم برخورداری از شهری با کیفیت محیطی بالا و در شأن مردم است. امروزه فضاهای عمومی نیز تحت تاثیر سبک زندگی نوین است.

۱ - Public Space

۲

- Private space

۳

- Private space

بنابراین مهم است که مردم با روابط نوین چگونه از فضا استفاده می کنند و چه تصویری از فضای ایده آل دارند، چه تجربیاتی از فضا دارند تا در نهایت به الگوی محلی فضاهای عمومی بتوان دست پیدا کرد (Worpole and Knox, ۷۸, ۲۰۰۷). فضاهای عمومی دارای نقش بسزایی در توسعه پایدار محلی هستند و اهمیت آن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، مسائل بهداشتی و... در ادبیات برنامه ریزی و طراحی شهری مشخص است. به همین دلیل دسترسی به فضاهای عمومی، نشان دهنده کیفیت زندگی بوده و آثار قابل توجهی در جنبه های گوناگون اجتماع و شهروندان (زنده نگه داشتن زندگی شهری، مشارکت، تعامل اجتماعی، سرزندگی، هویت دهی، حس تعلق، خاطره جمعی، شهروندی، جامعه مدنی، اوقات فراغت، امنیت، تقویت زندگی جمعی و...) دارند. اهمیت این پژوهش به این دلیل است که در ایران خصوصاً در شهر تهران به عنوان پایتخت متأسفانه تقریباً در هیچ یک از طرح های توسعه شهر تهران آن قدر که به مسائلی چون حد نصاب جمعیت، توسعه کالبدی، تراکم ساختمان، جمعیت و از همه مهم تر ترافیک و شبکه خیابانی توجه شده است، به فضاهای عمومی شهری که برای مردم ساکن در این کلان شهر مهم است توجه نشده است. محله یوسف آباد در منطقه ۶ تهران به دلیل تراکم جمعیتی بالا نسبت به سایر محلات منطقه، گسترش زندگی آپارتمانی، فشرده شدن فیزیکی محله، حذف تدریجی مراکز سکونتی به نفع توسعه فعالیت های خدماتی، تجاری در محله سبب مشکلاتی چون کاهش تعاملات اجتماعی و به تبع آن انزوای بی تفاوتی و کاهش حس تعلق و... در بین ساکنین محله شده است. از سوی دیگر افزایش قیمت زمین در محله مانع تخصیص زمین به کاربری های با کارکردهای جمع گرا و تعامل زا به عنوان عرصه های مناسب برای فعالیت های اجتماعی ساکنین شده است در حالی که فضاهای عمومی مناسب با کارکردهای جمع گرا، چون پارک شفق می تواند زمینه ساز توسعه پایدار محلی بین ساکنین شود. چرا که فاصله مناسب پارک شفق از خیابان اصلی و فرعی و سهولت دسترسی به آن عامل عمده ای در جذب مراجعین به این پارک محسوب می شود به نحوی که توزیع زمان های استفاده مراجعین در دفعات روز، هفته و... در پارک شفق از تداوم و همگونی بیشتری نسبت به پارک های بزرگتر برخوردار است. شعاع نفوذ پارک

عامل دیگری در طراحی پارک محله ای محسوب می شود و پارک شفق نیز چون در محله واقع شده است، به خاطر موقعیت خود پیمودن فاصله کمتری را برای استفاده کنندگان محلی و محله های اطراف الزامی می سازد. این امر از قابل دسترس بودن و انگیزه استفاده از آن ناشی می شود. حریم پارک نسبت به محیط اطراف (خیابان) و امنیت و پاکیزگی، آرامش و صفای آن و وجود سرای محله، شورایاری محله، سالن آمفی تئاتر؛ تماشاخانه، کتابخانه و فرهنگسرا در درون پارک، تاثیر مطلوبی در نحوه استفاده از پارک شفق در بین ساکنین محله ایجاد کرده است. این پژوهش بر آن است تا به بررسی نقش فضای عمومی از طریق مولفه های شهروندی، حس تعلق، مشارکت و سرزندگی که منجر به توسعه پایدار محلی در شهر می شود پردازد. . جامعه مورد مطالعه ما از طریق نمونه گیری تصادفی ۱۲۰ نفر از ساکنین محله یوسف آباد در منطقه ۶ تهران که همگی در پارک شفق حضور داشتند.

سوال پژوهش

بدون تردید هر تحقیقی در راستای شکل گرفتن سؤال یا سؤالاتی در ذهن محقق انجام می گیرد و شخص پژوهشگر همواره تلاش می کند تا در طول تحقیق به شیوه ای علمی و دقیق به پاسخ های مناسب و قانع کننده ای برای سؤالات خود دست یابد. لذا با توجه به موضوع، پژوهش در پی پاسخگویی به سؤال زیر می باشیم:

بین فضاهای عمومی محدوده مورد مطالعه و توسعه پایدار محلی رابطه وجود دارد؟

فرضیه پژوهش

بین فضاهای عمومی محدوده مورد مطالعه و توسعه پایدار محلی رابطه وجود دارد.

روش تحقیق پژوهش

رویکرد حاکم بر تحقیق، رویکردی توصیفی - تحلیلی است. بدین صورت که از روش تحلیل داده های ثانویه (اسنادی) جهت گردآوری اطلاعات در بخش های مبانی نظری و ادبیات مرتبط با تحقیق استفاده گردید همچنین از روش های میدانی و پیمایشی مانند تهیه پرسش نامه و مصاحبه با ساکنین محله استفاده شده است. قلمرو مکانی تحقیق محله یوسف

آباد را در برمی گیرد. جامعه آماری شامل ساکنین محله یوسف آباد می باشد که همگی از پارک شفق به عنوان تنها فضای عمومی محله استفاده می کنند. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵ در صد ۱۲۰ تن برآورد شده است. صفت آماری برای تعیین p, q تجربی با استفاده از نمونه راهنما، در نظر گرفته شد. جهت تجزیه و تحلیل داده های تحقیق از نرم افزار SPSS و روش های همبستگی پیرسون و رگرسیون استفاده گردیده است.

مبانی نظری پژوهش

فضاهای عمومی شهری

مفهوم فضای عمومی اصطلاح دشوار و غیرشفافی برای مطالعه است. در ادبیات فضای عمومی از آن با عنوان ((اصطلاح بی ثبات)) نام می برند. دلایل متعددی برای بی ثباتی و دشواری مفهوم فضای عمومی وجود دارد. نخست اینکه در این موضوع در سطح نظری، دیدگاه ها و تعاریف چند رشته ای متناقض و گیج کننده زیادی وجود دارد. دوم اینکه در سطح عملی و واقعی، ساخت مکان های عمومی، همچون تولید محیطی، سیاسی، اجتماعی - فرهنگی پیچیده برای گروه های اجتماعی است و سوم اینکه در سطح فردی نیز فضای عمومی سازه شخصی و ذهنی است. یک فضای عمومی برای شخص ممکن است عمومی، باشد ولی برای شخص دیگر چنین نباشد (اشرفی و همکاران، ۴۳۸ : ۱۳۹۳). برای سوال ساده اما کاملاً فریبنده فضای عمومی شهری چیست مجموعه ای از تقسیم بندی ها متفاوتی ارائه شده است که در جدول شماره ۱ به طور خلاصه ارائه شده است.

جدول شماره ۱: تقسیم بندی انواع فضای عمومی

انواع تقسیم بندی فضای عمومی	فضای عمومی خارجی: قطعاتی از زمین که بین املاک خصوصی قرار دارند. مانند میدان های شهری، خیابان ها، شاهراه ها، پارک ها و پارکینگ ها و ... این فضاها که توسط عموم قابل دسترس اند فضاهای عمومی را به خالص ترین شکل خود نشان می دهند	فضای عمومی به طور عام
	فضای عمومی داخلی: فضاهای عمومی داخلی شامل کتابخانه، موزه ها تئاتر شهرها و غیره ، تسهیلات رفت و آمد عمومی چون قطار، ایستگاه های اتوبوس، فرودگاه ها و غیره را شامل می شود	
	فضای داخلی و خارجی نیمه عمومی: فضاهایی چون محوطه دانشگاه ها، زمین ها ورزشی،	

رستوران‌ها، سینماها و مراکز خرید، اگرچه از نظر قانونی، خصوصی محسوب می‌شوند اما بخشی از قلمرو فضای عمومی را تشکیل می‌دهند.		
فضای نرم: فضایی طبیعی در داخل یا خارج از شهر است که باغ‌ها، پارک‌ها و فضاهای سبز را شامل می‌شود.	فضا از لحاظ	
فضای سخت: فضایی است که از اطراف به بدنه‌های معماری شده محصور می‌شود. این فضا قابل اندازه‌گیری و قابل ادراک است و فعالیت‌های انسانی در آن جاری هستند.	درجه سختی	
میدان، نمایده ی تعلق جمعی	فضای عمومی به شیوه قیاسی	
کافه، نماینده مبادله اجتماعی		
خیابان، نماینده برخورد غیر رسمی		
فضایی، که فرد متعلق به خود می‌داند و در آن احساس راحتی می‌کند، مکان سوم، فضای عمومی و نیمه عمومی، مانند کافی شاپ یا پارک است؛ جایی که مردم برای گفتگو یا برقراری رابطه صمیمانه دور هم جمع می‌شوند. این مکان نه خانه است (مکان اول) و نه محل کار (مکان دوم)	اولد نبرگ (مکان سوم)	
فضای عمومی تک ذهنی: فضایی است که طراحان و برنامه ریزان آن فقط هدف در ذهن دارند و کسانی که از آن‌ها استفاده می‌کنند نیز فقط یک چیز در ذهن خود دارند، انسان‌ها در این فضا، اغلب در عجله و شتاب هستند	مایکل والزر	
فضای عمومی دارای ذهن باز: فضایی است که برای کارکردهای مختلف طراحی می‌شود و حتی کارکردهای پیش‌بینی نشده‌ای دارد. در واقع انسان‌ها در فضاهای مختلف رفتارهای متفاوتی دارند انسان‌ها در این فضا، عجله‌ای ندارند، بلکه بیشتر به پرس‌و‌پرسی مشغول می‌شوند.		

منبع: نگارندگان

فضاهای عمومی عنصر ضروری برای زندگی اجتماعی هستند، و حرکت در فضاهای شهری را ممکن می‌کند، از تبادل اطلاعات و آگاهی حمایت می‌کند، اجتماع پذیری را آسان می‌کند و کیفیت محیط‌های شهری را غنی می‌سازند و کمک شایانی به زندگی سیاسی و فرهنگی می‌کند. (Madanipour, ۱, ۲۰۱۲). این فضاها ممکن است به صورت برنامه‌ریزی شده خلق شده باشند یا به صورت خودجوش و در نتیجه استفاده مکرر مردم از یک فضا برای یک فعالیت معین به وجود بیایند. شرط اساسی برای اینکه یک فضای شهری، فضای عمومی تلقی شود این است که در آن تعامل و تقابل اجتماعی صورت گیرد بر این اساس تنها راه حل ممکن برای ایجاد ارتباطات عمومی، نه روزنامه‌ها و

وسایل ارتباط جمعی، بلکه حوزه فعالیت فضاهای عمومی است
(Hagelskamp، ۲۰۰۳:۲۴).

نظریه پردازان با رویکرد تعاملات اجتماعی فضاهای عمومی شهر پاول زوکر

تمرکز اصلی در مطالعات پاول زوکر پیرامون فضاهای شهری میدان است، از نظر او میدان همچون توقفگاهی روانی در منظر شهری و محلی است که تعاملات اجتماعی افراد را در خود جای می دهد. در عین حال زوکر طراحی فضاهای شهری را تنها محدود به ابعاد شکلی و زیبایی بصری ندانسته و بر جنبه های اجتماعی و فعالیت های جاری در فضا به شدت تاکید می نماید. همچنین زوکر معتقد بود که فضا به کمک تجربه حرکت انسان درون آن، ادراک می شود (کاشانی جو، ۹۹:۱۳۸۹)

جین جیکوبز^۱

جین جیکوبز روزنامه نگار و صاحب نظر برجسته مسائل شهری در کتاب مرگ و حیات شهرهای بزرگ آمریکایی^۲ بر نقش فضاهای عمومی شهری در ایجاد تعاملات اجتماعی تاکید می نماید. به باور او آنچه از یک شهر بیشتر به ذهن می ماند فضاهای عمومی شهر بویژه خیابان ها و پیاده‌روهای آن می باشند. از دید جیکوبز خیابان ها و پیاده‌روهای آن، مهم ترین مکان‌های همگانی یک شهر هستند؛ اگر خیابان ها جذاب باشند، به تمام شهر نیز حس جذابیت را خواهند دمید (جیکوبز، ۱۳۸۸:۲۱۵). او یکی از ویژگی های فضاهای عمومی شهرهای بزرگ را این می داند که پر از غریبه هاست، نه تنها بیگانه هایی از محله های دیگر، بلکه همسایه هایی که حتی همدیگر را نمی شناسند (پاکزاد، ۱۳۸۹:۱۳۱)

ویلیام وایت

دیگر نظریه پرداز برجسته ای که البته بدون اینکه معمار یا شهرساز باشد در حوزه مسائل اجتماعی و رفتارشناسی در فضاهای شهری تاثیرگذار بوده، ویلیام وایت می باشد. در نظر او

^۱ - Jane Jacobs

^۲ - The Death and Life of Great American Cities

رفتار مردم در فضاهای شهری به صورتی عجیب غیرقابل پیش بینی است و آنچه بیش از هر عامل دیگری مردم را به خود جذب می نماید حضور افراد در فضاهای عمومی است.

یان گل ۱

یان گل، معمار و شهرساز دانمارکی است که محور اصلی پژوهش های خود را بر روی تعامل مسائل جامعه شناسی و روانشناسی با فضاهای همگانی شهری متمرکز نموده و از دهه ۱۹۷۰ در طول در حدود سه دهه بیش از چندین کتاب در این ارتباط تالیف نموده است. به باور او شهروندمداری یک شهر را می توان با توجه به انبوه مردمی که در فضاهای عمومی آن گرد می آیند و وقت خودشان را در آن جا می گذرانند، شناسایی کرد (گل و بیگت، ۱۳۹۴: ۳). گرچه گل مخالف جداسازی کامل آمد و شد سواره و پیاده است اما شهر با آمد و شد آرام را همچون شهر زنده و شهروندمداری معرفی می کند که در آن، شمار افراد بیشتری از فضاهای عمومی استفاده می کنند و بودن در فضا، زمان بیشتری را به خود اختصاص می دهد (کاشانی جو، ۱۳۸۹: ۹۹)

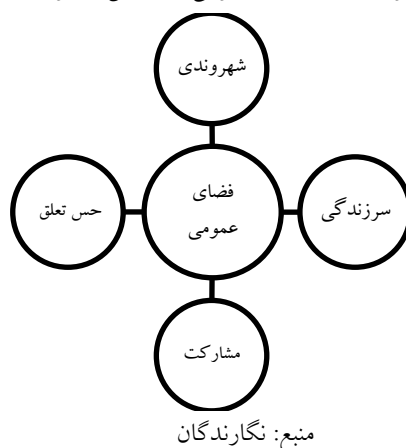
فضای عمومی و توسعه پایدار محلی

فضاهای عمومی شهری بخش مهمی از فضای شهر هستند که شهروندی، هویت، پویایی، شادابی و سرزندگی، اوقات فراغت، مشارکت و... را به نمایش می گذارند. در این فضاهاست که روابط اجتماعی و همگرایی شکل می گیرد. انسان به عنوان بهره‌بر و عامل اصلی پدید آورنده شهر، همواره با حضور خود در این فضاها روح زندگی را به کالبد شهر می‌دمد. در حقیقت خلق فضاهای عمومی در شهرها نمایانگر توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی در برنامه‌های توسعه شهری است که به مفهوم برخورداری از شهری با کیفیت محیطی بالا و در شأن مردم است.

فضای عمومی، فضای اجتماعی مهمی تلقی می‌شود و نظر به ضرورت تجمع دایمی شهروندان، اندیشیده شکل می‌گیرد و نظم هندسی می‌باید و به فضای وسیع (میدان) یا به اماکن مهم گرد آمدن شهروندان ختم می‌شود (پیران، ۱۳۷۶: ۲۷). با توجه به نقش فضاهای

عمومی در توسعه پایدار محلی برای رسیدن به این هدف مولفه های متعددی تعریف شده، نهایتاً نگارندگان سعی کردند تا مولفه هایی که بیشترین توافق روی آن صورت گرفته و قابلیت پیاده شدن در محله را برای رسیدن به توسعه پایدار را دارند به عنوان مولفه های اصلی در نظر بگیرند. این مولفه ها از موسسه (P.P.S) که پروژه های فضای عمومی را در شهرهای مختلف انجام می دهند اقتباس شده است. پنج مولفه اصلی برای سنجش فضای عمومی که منجر به توسعه پایدار محلی می شوند با توجه به هدف پژوهش در شکل شماره (۱) مشاهده می شود. در ادامه به نقش هر یک از مولفه ها و تاثیر فضای عمومی در توسعه پایدار محلی توضیح داده خواهد شد.

شکل شماره ۱: مولفه های فضای عمومی با اقتباس از موسسه (P.P.S)

منبع: نگارندگان

شهروندی و فضای عمومی

۱- Project Public Space موسسه ای غیر انتفاعی در نیویورک که در سال ۱۹۷۵ توسط فرد کنت به منظور ایجاد، حفظ برنامه ریزی و طراحی فضاهای عمومی در شهر به منظور گسترش کار معمار مشهور ویلیام وایت نویسنده کتاب زندگی اجتماعی در فضاهای شهری کوچک تاسیس شد. (www.wikipedia.org). این موسسه تاکنون بیشتر ۳۰۰۰ پروژه در بیش از ۴۵ کشور و ۵۰ ایالت آمریکا را انجام داده است. و مرکز برتر برای بهترین شیوه، اطلاعات و منابع در خصوص ساخت مکان هایی مردمی می باشد. بیش از ۹۰۰ نفر در سراسر جهان از اعضای شورای رهبری در ساخت مکان های مردمی این موسسه هستند (www.pps.org).

تحقیقات نشان می دهد که رفتارهای شهروندی ۱ با فضاهای شهری قابل کنترل است. فضای عمومی با انعطاف پذیری خود برای گروههای سنی، جنسی و اجتماعی مختلف، موارد متنوعی را ایجاد میکند که افراد گروه مرتبط با خود را به راحتی پیدا نموده و به آن جمع احساس تعلق نمایند (نصرآبادی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۶).

سرزندگی و فضای عمومی

طراحان در شرایط رقابت جهانی فضاها جهت کسب سهم بیشتر از سرمایه ها، استعدادها، خلاقیت ها و توجه جامعه بین المللی، سرزندگی را به عنوان ابزار مؤثری جهت ارتقاء توان رقابتی فضاها تلقی می نمایند. فضاهای عمومی با میزان جذابیت خود و اثرگذاری بر ذهن انسان می توانند شادابی و سرزندگی در شهرها و محلات آن را تأمین کنند (Paumier, ۲۰۰۷, ۷۳).

لنارد ۲ فضا عمومی را سرزنده تعریف میکند که دارای ویژگی های زیر باشد: ۱) عرصه عمومی فعالیت ها، جشن ها و فستیوالها بسیاری را به وجود آورد. ۲) همه شهروندان به هم اعتماد دارند و برای یکدیگر ارزش قایل هستند. ۳) باعث گفتگو میان شهروندان می شود. ۴) دارای چندین عملکرد باشد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... همانند آگورا یونان باستان ۵) ملاحظیات زیباشناسانه دارد (خستو و سعیدی رضوانی، ۲۰۱۳: ۷۲).

مشارکت و فضای عمومی

از دیگر مولفه های فای عمومی مشارکت است، فضاهای عمومی در شهر زمینه مشارکت مردم را فراهم آورده و آنها را باهم مرتبط می سازند. بنابراین شرط اساسی برای اینکه یک فضای عمومی، فضای شهری تلقی شود این است که در آن تعامل و تقابل اجتماعی و مشارکت صورت گیرد روی همین اصل هیبرت تنها راه حل ممکن برای ایجاد ارتباطات عمومی را، نه روزنامه ها و وسایل ارتباط جمع بلکه در حوزه فعالیت فضاهای همگانی می داند (Gehl and Svarre, ۲۰۱۳, ۷۴).

۱- ایل بام رفتار شهروندی را مجموعه ای از رفتارهای داوطلبانه و اختیاری می داند که بخشی از وظایف رسمی فرد نیستند، اما با این وجود توسط فرد انجام و باعث بهبود مؤثر وظایف و نقشهای افراد می شود.

حس تعلق، هویت و فضای عمومی

فضاهای عمومی شهر در شکل‌گیری حس تعلق و هویت بخشی به شهرها نقش و جایگاه ویژه‌ای دارند. شهر از درون این فضاها تجلی می‌یابد و رویت می‌شود و این فضاها هستند که عملاً چهره ظاهری شهر را به نمایش می‌گذارند و در گام نخستین، اصلی‌ترین عناصر سازنده و شکل‌دهنده هویت شهر در این مکان‌ها به چشم می‌خورد. فضای شهری، فضای خالی میان ساختمان‌ها نیست، بلکه مفهومی است که محیط فیزیکی، افراد، رویدادها و همچنین روابط میان آنها را در بر می‌گیرد (Agnew, ۱۵.۲۰۱۱). احساس تعلق و هویت به مکان در فضاهای شهری همواره مهم‌ترین عامل برای دوام و پایداری آن، چه به لحاظ کالبدی و فعالیتی و چه از نظر معنایی و هویتی بوده است. (Bagwell, and Evans, ۵۵, ۲۰۱۲).

توسعه پایدار محلی

اندیشه توسعه پایدار بدین ترتیب شکل گرفت که رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی در راستای کاهش سرمایه‌های زیست محیطی و نیازهای توسعه نباشد. بعدها مشخص شد پایداری فقط در ارتباط با زیست بوم انسانی تعریف نمی‌شود و برای دستیابی به توسعه پایدار لازم است مباحث اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی به طور هم‌زمان مورد توجه قرار گیرد (حاجی پور، ۱۳۸۵: ۳۹). در این راستا برای دستیابی به توسعه شهری پایدار، محلات به عنوان بنیادی‌ترین عناصر شهری نقشی اساسی دارند؛ چنانچه موسسه جوامع محلی پایدار معتقد است ریشه بسیاری از مسائل محیطی جهان در مسائل محلی است (Roseland, ۱۹۹۷). "صرافی" نیز معتقد است محلات شهری هم‌شهروند را تعریف می‌کنند و هم‌به‌وسيله شهروند تعریف می‌شوند و در اداره آن‌ها شهروند و ابتکارات وی نقش اساسی دارد (۱۳۷۹).

از نظر "صرافی" فرآیند توسعه‌ای که در یک محله به بار نشیند، توسعه محله‌ای محسوب می‌شود، چنین توسعه‌ای تفاوت‌های آشکار با روال کنونی توسعه ملی دارد. توسعه اجتماع محلی / محله‌ای عبارت است از پاسخگویی به نیازهای روزمره ساکنان یک محله شهر با حداکثر اتکاء به منابع، توان، ارزش‌ها و مشارکت درونی آنها (۱۳۷۹). در این

راستا توسعه محله ای بر پایه توسعه ی اجتماعات محله ای است که توان حل مشکلات را با اتکا به هم افزایی مجموعه سرمایه های طبیعی، کالبدی، انسانی و اجتماعی به دست می آورد. یعنی توسعه ی محله ای بر پایه ی توسعه اجتماعات محلی به بار می نشیند و پایداری شهر را شالوده ریزی می کند.

اصول و معیارها در پایداری محلی

در قالب نظریه ها و تجربیات موجود در مقیاس جهانی، اصول و معیارهای بسیاری را می توان برای توسعه پایدار در مقیاس شهر و محله مطرح و مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. از جمله این اصول و معیارها می توان به پویایی و سازگاری، تنوع، دسترسی ها و ظرفیت قابل تحمل محیط اشاره کرد (عزیزی، ۱۳۸۵: ۳۸).

پویایی و سازگاری

همراه با زندگی انسان ها و زنده بودن طبیعت محله های شهری نیز با حالت ارگانیک و پویا سیر تاریخی خود را سپری می کنند. محله ها مکان تلاقی تعاملات و عوامل اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی هستند. تغییر در الگوی فعالیت ها، توزیع فضاهای باز، سبز و شبکه معابر و الگوی مالکیت از مواردی هستند که تداوم را می توان در آن ها دید. "بارتون" معتقد است همان گونه که تغییرات فوق گاه می توانند به عنوان یک تهدید باشند، تکامل محله نیز در قالب آن ها ادامه دارد (Barton, et al, ۲۰۰۳: ۱۹۱).

تنوع

می توان تنوع را در قالب اصول و معیارهای کارایی، سرزندگی و پایداری محله ها در نظر گرفت. به اعتقاد ویلر با رعایت این اصل، شرایط کالبدی محبه به گونه ای خواهد بود که نیازهای متنوع را پاسخگو باشد (Wheeler, ۲۰۰۴: ۱۹۹).

دسترسی

حرکت در محله می تواند در قالب اهداف متنوع خود ابعاد مختلفی را در برگیرد. عمده ترین تفاوت حرکت و دسترسی در مقیاس محله در مقایسه با واحدهای بزرگتر از آن (نظیر شهر، منطقه و کشور) ارتباط محسوس و مستقیم آن با زندگی و خانوارها است. دسترسی

در محله تنها برای رفت و آمد نیست، بلکه می توان از آن فضایی با عملکردهای متنوع را نیز انتظار داشت. دسترسی ها می توانند فضایی برای لذت بردن از فرایند حرکت باشند (عزیزی، ۱۳۸۵: ۳۹).

ظرفیت قابل تحمل محله

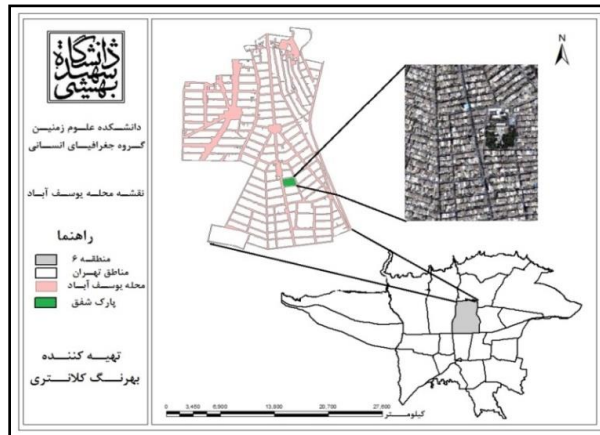
به گونه ای که در جهت بهبود کیفیت زندگی مردم باشد، به عنوان یک اصل در برنامه ریزی محلی می تواند راهنمای تصمیم گیری در راستای توسعه پایدار باشد. بارتون ظرفیت قابل تحمل محله را در قالب ارزیابی مواردی چون توان محله در ارائه خدمات، ویژگی مخاطبین و میزان پاسخگویی و کفایت خدمات می داند (Barton. Et al, ۲۰۰۳:۲۰۷).

محدوده مورد مطالعه

پارک شفق به عنوان یکی از پارک های محله ای تهران عمل می نماید. این پارک در محله ۴ (یوسف آباد) منطقه ۶ شهرداری تهران واقع شده است. پارک شفق مساحتی در حدود ۱/۸ هکتار را در بر می گیرد که در بافت مسکونی شهر، واقع شده و دسترسی به آن از خیابان اصلی سید جمال الدین (یوسف آباد) امکان پذیر می شود. در مجموع فاصله مناسب پارک از خیابان اصلی و فرعی و سهولت دسترسی به آن عامل عمده ای در جذب مراجعین به این پارک محسوب می شود به نحوی که توزیع زمان های استفاده مراجعین در دفعات روز، هفته و... در پارک شفق از تداوم و همگونی بیشتری نسبت به پارک های بزرگتر برخوردار است. شعاع نفوذ پارک عامل دیگری در طراحی پارک محله ای محسوب می شود و پارک شفق نیز چون در محله واقع شده است، به خاطر موقعیت خود پیمودن فاصله کمتری را برای استفاده کنندگان محلی و محله های اطراف الزامی می سازد. این امر از قابل دسترس بودن و انگیزه استفاده از آن ناشی می شود. حریم پارک نسبت به محیط اطراف (خیابان) و امنیت و پاکیزگی پارک آرامش و صفای آن تاثیر مطلوبی در نحوه استفاده از پارک ایجاد می کند. انتخاب محل مناسب برای پارک بسیار مهم است؛ بدین معنی که با ایجاد فضای سبز و انتخاب درست زمین باید نظم و تعادل در مساحت مورفولوژی (کالبدی) شهر به وجود آید تا این انتخاب بتواند حتی در نقاطی که بافت انسجام خود را از دست داده به عنوان اتصال دهنده بافت های مختلف در کنار هم عمل

نماید. پارک شفق دارای این خصیصه مهم می باشد. از دیگر ویژگی های مهم این پارک قرار داشتن سرای محله، شورایاری محله، سالن آمفی تاتر و تماشاخانه محله در این پارک است که سبب جذب ساکنین محله به این پارک شده است.

شکل شماره ۲: موقعیت جغرافیایی پارک شفق در محله یوسف آباد

منبع: نگارندگان

یافته های پژوهش

در هر تحقیق علمی، محقق ناگزیر است برای پاسخ سوال تحقیق، پاسخی فرضی تهیه کند و تصویری از چگونگی مسئله در ذهن خود بسازد. البته او بر مبنای مطالعات اولیه، بررسی ها، مشاهدات و تفکر و... این کار را انجام می دهد. هدف محقق نیز گردآوری اطلاعات به روش صحیح و علمی و همچنین تجزیه و تحلیل آنهاست تا از این طریق بتواند پاسخ مسئله تحقیق را بیابد و فرضیه یا فرضیه ها را مورد ارزیابی قرار دهد.

شاخص پژوهش

شاخص ها می توانند منجر به تصمیم های بهتر و کارکردهای موثرتری با ساده کردن، واضح کردن و در برداشتن مجموعه ای از اطلاعات موجود برای سیاست گذاران شوند. بنابراین با توجه به موارد فوق، شاخص های زیر در قالب جدول (۲) و (۳) برای انجام این پژوهش انتخاب شدند.

جدول شماره ۲: شاخص های مورد استفاده در پژوهش

مفهوم	مولفه	شاخص
-------	-------	------

دسترسی ۲۴ ساعته	سرزندگی	فضای عمومی
وجود فعالیت های شاد و زندگی بخش		
طراحی کالبدی		
تنوع فعالیت ها		
دعوت کنندگی		
میزان علاقه مندی	حس تعلق و هویت	
مدت زمان سکونت		
محل تولد ساکنین		
شناخت مرزهای پارک و محله از محلات همجوار		
تمایز پارک شفق با سایر پارک های محلات		
عامل هویت بخش	شهروندی	
خاطره انگیز بودن		
برخوررداری از حقوق شهروندی		
متعلق بودن فضای عمومی به شهروندان		
مدیریت فضای عمومی		
مسئولیت پذیری شهروندان	مشارکت	
جامعیت فضای عمومی		
گروه های سنی استفاده کننده از فضای عمومی		
ارتباط با همسایگان		
تعامل و گفت و گو در فضای عمومی		
آشنایی و شناخت همسایگان بایکدیگر		
نظر خواهی در مورد بهبود فضای عمومی		
تصمیمات و اقدامات در ارتباط با حل مسایل و مشکلات		
مشارکت در نگهداری فضای عمومی		
مشارکت در نظافت و بهداشت فضای عمومی		
انجام فعالیت های داوطلبانه در فضای عمومی		
تمایل به مشارکت در فضای عمومی		

منبع: نگارندگان

جدول شماره ۳: شاخص های مورد استفاده در پژوهش

پویایی مکان محله نسبت به کل مرکز شهر	پویایی و سازگاری	پایدار
نمای ساختمان ها		

فضاهای بلااستفاده		
احساس امنیت		
تغییر در شرایط اقتصادی خانوارها	تنوع	
تنوع در انتخاب مسکن براساس ساختار جمعیتی		
تنوع در سیستم های مختلف حمل و نقل		
تغییر در سرانه مالکیت خودرو		
امکان دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	دسترسی ها	
فضای پارکینگ کافی		
وجود نظارت از ساختمان ها و بدون گوشه های خلوت		
مصونیت از رفت و آمد خودروها		
کانال های دفع آبهای ناشی از بارندگی	ظرفیت قابل تحمل محله	
نظافت و پاکیزگی محله		
توسعه زیرساخت ها و تجهیزات موجود در محله		
وجود سروصدا در محله		

منبع: نگارندگان

آمار توصیفی

۵۸ درصد پاسخ دهندگان زنان و باقی را مردان تشکیل می دهند. نتایج پرسشنامه ها نشان می دهد که ۶۲ درصد از ساکنین محله یوسف آباد متولد تهران و ۳۸ درصد متولد سایر شهرستان ها بوده اند. از این آمار می توان چنین استنباط کرد که بخش عمده ای از ساکنین یوسف آباد با شناخت نسبتاً کافی از مناطق تهران و با داشتن گزینه انتخاب در مناطق مختلف شهر، محله یوسف آباد را آگاهانه برای سکونت خود انتخاب کرده اند. همچنین در خصوص مدت اقامت ساکنین، نتایج پرسشنامه بدین صورت است که؛ ۸۸ درصد از ساکنین دارای سابقه سکونت بیش از ده سال در محله یوسف آباد بوده اند (۱۲ درصد کمتر از ده سال، ۲۰ درصد بین ۱۰ تا ۲۰ سال، ۳۷ درصد بین ۲۰ تا ۳۰ سال و ۳۱ درصد بیش از ۳۰ سال). حدود ۳ درصد پاسخ دهندگان تحصیلات زیر دیپلم، ۵۴ درصد تحصیلات دیپلم، ۳۰ درصد کارشناسی، کارشناسی ارشد ۱۱ درصد و دکترا ۲درصد را دارا بودند. بنابراین سطح تحصیلات در محله در سطح نسبتاً بالایی ارزیابی می شود.

نتایج پرسشنامه در مورد هر کدام از مولفه های پژوهش در جداول زیر نشان داده شده است.

جدول شماره ۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس شاخص تعامل و مشارکت

میزان تعامل و مشارکت	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی نسبی مقادیر معلوم	درصد تجمعی
خیلی کم	۸	۶/۷	۶/۷	۶/۷
کم	۵	۴/۲	۴/۲	۳۶/۷
متوسط	۴۷	۳۹/۲	۳۹/۲	۷۵/۸
زیاد	۲۴	۲۰/۰	۲۰/۰	۹۵/۸
خیلی زیاد	۳۶	۳۰/۰	۳۰/۰	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

منبع: نگارندگان

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس شاخص سرزندگی

میزان سرزندگی	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی نسبی مقادیر معلوم	درصد تجمعی
خیلی کم	۳	۲/۵	۲/۵	۲/۵
کم	۷	۵/۸	۵/۸	۱۸/۳
متوسط	۲۸	۲۳/۳	۲۳/۳	۷۰/۸
زیاد	۶۳	۵۲/۵	۵۲/۵	۹۴/۲
خیلی زیاد	۱۹	۱۵/۸	۱۵/۸	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

منبع: نگارندگان

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس شاخص حس تعلق و هویت

حس تعلق و هویت	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی نسبی مقادیر معلوم	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۱	۷/۵	۷/۵	۱۷/۵
کم	۱۲	۸/۰	۸/۰	۳۸/۳
متوسط	۲۵	۲۰/۸	۲۰/۸	۶۱/۷
زیاد	۲۸	۲۳/۳	۲۳/۳	۸۵/۰
خیلی زیاد	۴۴	۴۰/۴	۴۰/۴	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

منبع: نگارندگان

جدول شماره ۷: توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس شاخص شهروندی

میزان شهروندی	فراوانی	فراوانی نسبی	فراوانی نسبی مقادیر معلوم	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۰	۸/۳	۸/۳	۸/۳
کم	۱۴	۱۱/۷	۲۰/۰	۲۸/۳
متوسط	۴۸	۴۰/۰	۴۰/۰	۶۸/۳
زیاد	۲۴	۲۰/۰	۲۰/۰	۸۸/۳
خیلی زیاد	۲۴	۲۰/۰	۱۱/۷	۱۰۰/۰
جمع	۱۲۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

منبع: نگارندگان

براساس نتایج پرسشنامه در هر یک از مولفه ها با توجه به جداول بالا، شرایط مطلوبی را محله یوسف آباد دارا می باشد. مولفه ی مشارکت با توجه به اینکه ۵۰ درصد گزینه های بسیار زیاد و زیاد محله را به خود اختصاص داده است، مطلوب ارزیابی می شود. شاخص های مولفه ی سرزندگی در محله یوسف آباد با مجموع ۶۷ درصد گزینه های زیاد و بسیار زیاد در وضعیت بالاتر از میانگین قرار دارند و پارک شفق دارای سرزندگی بسیار خوبی است. در مولفه حس تعلق و هویت ۶۳ درصد پاسخگویان به گزینه های زیاد و بسیار زیاد پاسخ داده اند. در مولفه شهروندی نیز وضعیت مطلوبی مشاهده می شود.

توسعه پایدار محلی

نتایج پرسش نامه در مورد هر کدام از شاخص های توسعه پایدار محلی بیانگر بالا بودن نسبی میزان شاخص ها در محله یوسف آباد است.

جدول شماره ۸. توزیع درصدی پاسخگویان بر اساس شاخص های توسعه پایدار محلی

بسیار خوب	بسیار خوب	خوب	متوسط	نامناسب	بسیار نامناسب	گویه
۰/۲۴	۰/۳۰	۰/۳۰	۰/۳۱	۰/۱۵	۰	فضای سبز موجود در محله
۰/۲۵	۰/۳۱	۰/۳۰	۰/۳۰	۰/۱۰	۰/۰۴	امکان خرید آسان نیازهای روزانه
۰/۲۲	۰/۳۰	۰/۳۰	۰/۲۳	۰/۱۷	۰/۱۵	وجود فضای مناسب جهت پیاده روی
۰/۱۸	۰/۲۶	۰/۳۵	۰/۳۵	۰/۱۱	۰/۰۸	امکانات تفریحی جهت گذراندن اوقات فراغت
۰/۲۱	۰/۲۶	۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۱۴	۰/۱۱	پویایی مکان محله نسبت به کل مرکز شهر
۰/۲۶	۰/۳۰	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۰۷	۰/۱۱	نمای ساختمان ها
۰/۱۸	۰/۲۱	۰/۳۱	۰/۳۱	۰/۲۲	۰/۰۸	فضاهای بلااستفاده
۰/۲۷	۰/۳۰	۰/۳۰	۰/۳۲	۰/۰۵	۰/۰۶	احساس امنیت

۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۳۱	۰/۲۷	۰/۱۸	تغییر در شرایط اقتصادی خانوارها
۰/۲۰	۰/۲۳	۰/۲۵	۰/۲۰	۰/۱۷	تنوع در انتخاب مسکن براساس ساختار جمعیتی
۰/۱۵	۰/۱۳	۰/۳۴	۰/۲۵	۰/۲۵	تنوع در سیستم های مختلف حمل و نقل
۰/۲۲	۰/۲۳	۰/۲۴	۰/۱۸	۰/۱۷	تغییر در سرانه مالکیت خودرو
۰/۰۲	۰/۱۴	۰/۲۶	۰/۳۲	۰/۳۳	امکان دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی
۰/۲۷	۰/۲۱	۰/۲۳	۰/۱۹	۰/۱۱	فضای پارکینگ کافی
۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۳۴	۰/۰۲۶	۰/۲۳	وجود نظارت از ساختمان ها و بدون گوشه های خلوت
۰/۱۲	۰/۱۵	۰/۳۳	۰/۲۴	۰/۱۹	مصونیت از رفت و آمد خودروها
۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۳۶	۰/۳۲	۰/۲۵	کانال های دفع آبهای ناشی از بارندگی
۰	۰/۰۴	۰/۳۴	۰/۳۰	۰/۳۴	نظافت و پاکیزگی محله
۰/۰۵	۰/۱۴	۰/۲۸	۰/۳۳	۰/۲۲	توسعه زیرساخت ها و تجهیزات موجود در محله
۰/۱۱	۰/۲۳	۰/۲۵	۰/۲۶	۰/۱۷	وجود سروصدا در محله

منبع: نگارندگان

براساس جدول فوق، شاخص های نظافت و پاکیزگی محله، احساس امنیت، فضای سبز محله و امکان دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی از بالاترین میزان برخوردار است و شاخص های فضای مناسب جهت پیاده روی، فضای پارکینگ کافی، تغییر در سرانه مالکیت خودرو از پایین ترین میزان برخوردار هستند. در مجموع وضعیت شاخص های پایداری محله سویف آباد از دید ساکنین مطلوب ارزیابی گردیده است.

آزمون فرضیه

همبستگی مولفه های پژوهش و فضای عمومی

برای تایید یا رد فرضیه اول ما بین هر یک از متغیرهای مستقل بالا(تعامل و مشارکت، سرزندگی، حس تعلق و هویت و شهروندی) با متغیر وابسته (توسعه پایدار محلی) همبستگی گرفتیم. برای رد یا تایید این فرضیه چون گویه های مربوط به هر دو متغیر، Compute شده بود لذا هر کدام از دو متغیر باید فاصله ای تلقی شوند و بنابراین باید از آزمون پیرسون استفاده کرد.

رابطه بین سرزندگی و توسعه پایدار محلی

جدول شماره ۹: همبستگی پیرسون سرزندگی و توسعه پایدار محلی

		سرزندگی
توسعه پایدار محلی	Pearson Correlation	.۹۱۲(**)
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰
	N	۱۲۰

Correlation is significant at the ۰.۰۱ level (۲-tailed)

منبع: نگارندگان

نتایج آزمون پیرسون نشان می دهد که رابطه بین فضاهای عمومی محدوده مورد مطالعه و میزان سرزندگی ساکنین آن، با توجه به اینکه سطح معناداری آن از ۰/۰۱ کمتر است، از نظر آماری معنی دار است. لذا این فرضیه تایید و فرضیه صفر رد می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد.

رابطه بین حس تعلق و توسعه پایدار محلی

جدول شماره ۱۰: همبستگی پیرسون حس تعلق و توسعه پایدار محلی

		حس تعلق و هویت
توسعه پایدار محلی	Pearson Correlation	.۹۲۹(**)
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰
	N	۱۲۰

** Correlation is significant at the ۰.۰۱ level (۲-tailed)

منبع: نگارندگان

نتایج آزمون پیرسون نشان می دهد که رابطه این دو متغیر از نظر آماری معنی دار است. بنابراین فرض وجود رابطه بین این متغیرها تایید و فرض عدم وجود رابطه رد می شود. لذا نتیجه می گیریم که رابطه معناداری بین فضاهای عمومی محدوده مورد مطالعه و میزان حس تعلق و هویت ساکنین آن وجود دارد.

رابطه بین شهروندی و توسعه پایدار محلی

جدول شماره ۱۱: همبستگی پیرسون شهروندی و توسعه پایدار محلی

		شهروندی
توسعه پایدار محلی	Pearson Correlation	.۸۳۲(*)
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰

	N	۱۲۰
--	---	-----

Correlation is significant at the ۰.۰۵ level (۲-tailed).

منبع: نگارندگان

همان گونه که در جدول (۱۱) مشاهده می شود نتیجه آزمون پیرسون نشان می دهد که مقدار پیرسون در این رابطه ۰/۸۳۲ و جهت رابطه نیز مثبت است همچنین میزان ۰/۰۱ Sig است که کوچکتر از ۰/۰۵ است بنابراین رابطه این دو متغیر از نظر آماری با سطح اطمینان ۹۹٪ معنی دار است. لذا این فرضیه تحقیق تایید و فرضیه صفر آن مبنی بر عدم وجود رابطه رد می شود. نتیجه می گیریم که رابطه معناداری بین فضاهاى عمومی محدوده مورد مطالعه و میزان شهروندمداری ساکنین آن رابطه وجود دارد.

رابطه بین مشارکت و توسعه پایدار محلی

جدول شماره ۱۲: همبستگی پیرسون تعامل، مشارکت و توسعه پایدار محلی

	تعامل و مشارکت	
توسعه پایدار محلی	Pearson Correlation	.۹۵۹(*)
	Sig. (۲-tailed)	.۰۰۰
	N	۱۲۰

*Correlation is significant at the ۰.۰۵ level (۲-tailed)

منبع: نگارندگان

برای بررسی رابطه بین دو متغیر، با توجه به مقیاس متغیرها از آزمون پیرسون استفاده کردیم. نتایج آزمون پیرسون نشان می دهد که رابطه این دو متغیر از نظر آماری با سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد معنی دار است و فرضیه صفر آن مبنی بر عدم وجود رابطه رد می شود. لذا این فرضیه تایید و فرضیه صفر آن مبنی بر عدم وجود رابطه رد می شود. بنابراین نتیجه می گیریم که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود دارد.

آزمون رگرسیون

برای پی بردن به قدرت پیش بینی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از رگرسیون چند متغیره Stepwise استفاده کردیم که خروجی های آن در جدول ذیل به همراه تفسیر آورده شده است.

جدول شماره ۱۳: Variables Entered/Removed(a)

Method	Variables Entered	Model
Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter \leq .۰۵۰, Probability-of-F-to-remove \geq .۱۰۰).	حس تعلق و هویت	۱
Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter \leq .۰۵۰, Probability-of-F-to-remove \geq .۱۰۰).	سرزندگی	۲
Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter \leq .۰۵۰, Probability-of-F-to-remove \geq .۱۰۰).	مشارکت	۳
Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter \leq .۰۵۰, Probability-of-F-to-remove \geq .۱۰۰).	شهروندی	۴

a Dependent Variable: فضای عمومی

منبع: نگارندگان

خروجی جدول فوق متغیرهای وارد شده و خارج شده را به همراه متغیر وابسته (فضای عمومی) لیست کرده است. مشاهده می شود که متغیرهای شهروندی، سرزندگی، مشارکت و حس تعلق وارد معادله رگرسیون شده اند و از روش گام به گام استفاده شده است.

جدول شماره ۱۴: Model Summary

مدل	R	Rمجدور	Rضریب تعدیل شده	یرآورد انحراف استاندارد
۱	.۶۵۴(a)	.۲۲۵	.۱۱۸	۱.۹۳۶۷۴
۲	.۷۵۹(b)	.۳۱۱	.۱۹۷	۱.۸۴۷۰۹
۳	.۸۲۹(d)	.۴۸۰	.۲۵۴	۱.۷۸۰۲۵
۴	.۹۷۹(f)	.۵۴۰	.۲۹۰	۱.۶۸۰۲

a Predictors: (Constant), حس تعلق

b Predictors: (Constant), حس تعلق, سرزندگی

d Predictors: (Constant), حس تعلق, سرزندگی, مشارکت

f Predictors: (Constant), حس تعلق, سرزندگی, مشارکت شهروندی

منبع: نگارندگان

خروجی جدول فوق نشان می دهد که مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۵۷ است. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده (R^۲ adj) برابر با ۰/۵۴ می باشد. نشان می دهد

که ۵۴ درصد از کل تغییرات توسعه پایدار محلی وابسته به متغیرهای شهروندی، حس تعلق و هویت جمعی و سرزندگی، و مشارکت در این معادله می باشد. به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای مستقل ۵۴ درصد از واریانس متغیر توسعه پایدار محلی را پیش بینی می کنند.

جدول شماره ۱۵: ANOVA(e)

Model		جمع مجذورات	df	مجدور میانگین	F	Sig.
۱	Regression	۶۳.۲۵۴	۱	۶۳.۲۵۴	۱۶.۸۶۴	.۰۰۰(a)
	Residual	۴۴۲.۶۱۲	۱۱۸	۳.۷۵۱		
	Total	۵۰۵.۸۶۷	۱۱۹			
۲	Regression	۱۲۰.۹۵۹	۳	۴۰.۳۲۰	۱۲.۱۵۱	.۰۰۰(c)
	Residual	۳۸۴.۹۰۸	۱۱۶	۳.۳۱۸		
	Total	۵۰۵.۸۶۷	۱۱۹			
۳	Regression	۱۴۱.۳۹۹	۴	۳۵.۳۵۰	۱۱.۱۵۴	.۰۰۰(d)
	Residual	۳۶۴.۴۶۸	۱۱۵	۳.۱۶۹		
	Total	۵۰۵.۸۶۷	۱۱۹			
۴	Regression	۱۶۹.۴۵۶	۵	۳۱.۳۱۰	۱۰.۱۵۳	.۰۰۰(f)
	Residual	۳۵۶.۳۱۱	۱۱۴	۳.۲۱۶		
	Total	۵۰۵.۸۶۷	۱۱۹			

a Predictors: (Constant), حس تعلق

b Predictors: (Constant), حس تعلق, سرزندگی

d Predictors: (Constant), حس تعلق, سرزندگی, مشارکت

f Predictors: (Constant), حس تعلق, سرزندگی, مشارکت, شهروندمداری

e Dependent Variable: توسعه پایدار محلی

منبع: نگارندگان

جدول آنالیز واریانس داده ها مقبولیت مدل را از منظر آماری بررسی می کند آنالیز واریانس داده ها نشان می دهد که این رگرسیون از نظر آماری معنادار است ($p < 0/01$) و تغییرات نشان داده شده به وسیله مدل اتفاقی نیست.

با توجه به معنی داری مقدار $F(31.31)$ در سطح خطای کوچکتر از $0/01$ ، می توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق مرکب از ۴ متغیر مستقل و یک متغیر وابسته مدل

نسبتاً خوبی است و مجموعه ۴ متغیر مستقل قادرند بخشی از تغییرات توسعه پایدار محلی را تبیین کنند.

جدول شماره ۱۶: ضرایب تاثیر رگرسیونی بتا (Coefficients(a)

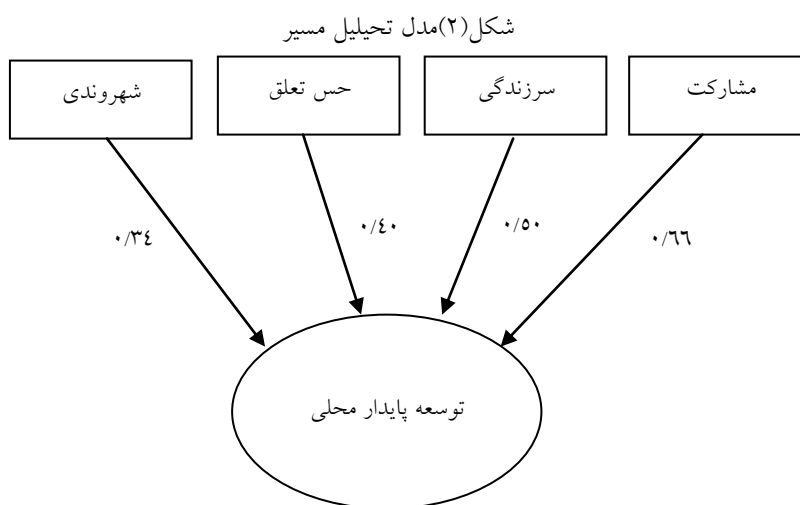
Model		ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	t	معناداری B
		B	انحراف استاندارد	Beta		
۱	(Constant)	۷.۰۳۶	۱.۰۹۳		۶.۴۳۵	.۰۰۰
	شهروندی	.۱۳۷	.۰۳۳	.۳۵۴	۴.۱۰۷	.۰۰۰
۲	(Constant)	۴.۰۶۳	۱.۳۱۳		۳.۰۹۶	.۰۰۲
	شهروندی	.۱۱۰	.۰۳۲	.۳۸۲	۳.۴۰۵	.۰۰۱
	حس تعلق و هویت جمعی	.۰۵۲	.۰۲۵	.۴۹۹	۲.۰۷۴	.۰۴۰
	(Constant)	۵.۵۷۸	۱.۴۱۵		۳.۹۴۳	.۰۰۰
	شهروندی	.۱۱۷	.۰۳۲	.۳۴۲	۳.۷۱۱	.۰۰۰
	حس تعلق و هویت جمعی	.۰۷۸	.۰۲۷	.۴۰۶	۲.۹۵۴	.۰۰۴
	سرزندگی	.۰۷۲	.۰۲۸	.۵۸۱	۲.۵۴۰	.۰۱۲
۴	(Constant)	۶.۱۲۴	۱.۱۳۲		۳.۱۶۱	.۰۰۰
	شهروندی	.۱۱۲	.۰۳۲	.۳۴۱	۳.۵۱	.۰۰۰
	حس تعلق و هویت جمعی	.۰۶۱	.۰۲۶	.۴۰۵	۲.۲۳۴	.۰۰۴
	سرزندگی	.۰۶۹	.۰۲۷	.۵۰۳	۲.۱۲۳	.۰۱۱
	مشارکت	.۰۵۱	.۰۳۲	.۶۶۵	۲.۷۸۹	.۰۱۲

a Dependent Variable: توسعه پایدار محلی

منبع: نگارندگان

ضرایب تاثیر رگرسیونی بتا (Beta) تاثیر رگرسیونی هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته را نشان می دهد. بر اساس ضرایب رگرسیونی: اولاً، متغیرهای شهروندی، حس تعلق و هویت، سرزندگی و مشارکت بر متغیر توسعه پایدار معنی دار است. ثانیاً، مشارکت با ضریب ۰/۶۶، بیشترین تاثیر رگرسیونی را بر توسعه پایدار محلی دارد. و بعد از آن دو متغیر

سرزندگی و حس تعلق به ترتیب با ضریب متغیر ۰/۵۰ و ۰/۴۰ بیشترین تاثیر رگرسیونی بر توسعه پایدار محلی را دارند و بعد از متغیر شهروندی با ضریب ۰/۳۴ در مرتبه آخر قرار دارد. مدل تحلیل مسیر شکل (۲) میزان تاثیرات متغیرهای مستقل بر توسعه پایدار محلی را نشان می دهد. در نتیجه فضاهای عمومی با توجه به پتانسیلی که دارند می توانند بستری را برای توسعه پایدار محلی فراهم کنند.

نتیجه گیری

فضاهای عمومی یک شهر مکان‌هایی هستند که شهروندان را به گرد هم فرا می‌خواند و شهروندان را نسبت به شهر خود مسئول می‌سازد. افراد را از فضاهای خصوصی خود (اتومبیل، خانه، محل کار و...) بیرون می‌کشاند و باعث می‌شوند که افراد نسبت به هم و نسبت و به فضا در تعامل قرار گیرند و روح حیات را به کالبد بی‌جان شهرها تزریق کنند، تا بار دیگر شهرها در تاریخ تمدن ساز و راهگشای پیشرفت‌های جامعه بشری شوند. چرا که شهر از طریق فضاهای عمومی است که موجب زندگی جمعی بر پایه همبستگی و همیاری می‌شود. فضای عمومی مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری هستند که مکان تماس، تعامل و ارتباط بین انسان‌ها است. هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی نقش فضاهای عمومی در توسعه پایدار محلی است. در راستای این هدف، تعاریف مفهومی و عملیاتی خاصی از فضای عمومی و هر یک از مولفه‌ها که برگرفته از موسسه P.P.S بود؛

مبنای تدوین پرسشنامه قرار گرفت. در راستای نقش فضاهاى عمومى در توسعه پایدار محلى در این پژوهش يك سوال در رابطه با تأثير فضاى عمومى در توسعه پایدار محلى مطرح شد. در رابطه با این سوال از طریق مولفه هاى مدنظر و آزمون پیرسون و رگرسیون مشخص کردیم که چگونه بین توسعه پایدار محلى به عنوان متغیر وابسته و متغیرهاى مستقل مورد نظر (مشارکت، شهروندى، حس تعلق، سرزندگى) همبستگی مستقیم، معنادارى و مثبتى وجود دارد. لازم به ذکر است که بین توسعه پایدار محلى و متغیر مشارکت با سطح معنادارى ۰/۰۱ بیشترین سطح همبستگی با مقدار ($R = 0/959$) و بعد از آن متغیر حس تعلق با سطح معنادارى ۰/۰۱ با مقدار همبستگی ($R = 0/929$) و بعد از آن متغیرهاى سرزندگى با همبستگی ۰/۹۱۲ و متغیر شهروندى با همبستگی ۰/۸۳۲ همگى با سطح معنادارى ۰/۰۱ به ترتیب بیشترین همبستگی را با توسعه پایدار محلى دارند. در نتیجه تقویت هر چه بیشتر فضاهاى عمومى منجر به توسعه پایدار محلى مى شود. همچنین از طریق آنالیز واریانس داده ها نشان داده شد که این رگرسیون از نظر آماری معنادار است ($p < 0/01$) و تغییرات نشان داده شده به وسیله مدل اتفاقی نیست و مى توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونى تحقیق مرکب از ۴ متغیر مستقل و يك متغیر وابسته مدل خوبى است و مجموعه ۴ متغیر مستقل قادرند بخشى از تغییرات توسعه پایدار محلى را تبیین کنند. بر اساس ضرایب رگرسیونى: اولاً، متغیرهاى شهروندى، حس تعلق و هویت، سرزندگى و مشارکت بر متغیر توسعه پایدار محلى معنی دار است. ثانیاً، مشارکت با ضریب ۰/۶۶، بیشترین تاثیر رگرسیونى را بر توسعه پایدار محلى دارد. و بعد از آن دو متغیر سرزندگى و حس تعلق به ترتیب با ضریب متغیر ۰/۵۰ و ۰/۴۰ بیشترین تاثیر رگرسیونى بر توسعه پایدار محلى را دارند و بعد از متغیر شهروندى با ضریب ۰/۳۴ در مرتبه آخر قرار دارد. در نتیجه فضاهاى عمومى با توجه به پتانسیلى که دارند مى توانند بسترى را برای توسعه پایدار محلى فراهم کنند.

پیشنهادات

به منظور ایجاد چارچوب مناسب جهت تقویت فضای عمومی در راستای رسیدن به شهری شهروندمدار با استفاده از نتایج بدست آمده از پژوهش، پیشنهاداتی به شرح زیر مطرح می‌شود:

- مشارکت در ایجاد فضای عمومی. مشارکت در ایجاد فضا، محیط را با خواست استفاده کنندگان هم سو می‌کند
- مشارکت در نگهداری از فضای عمومی که حس تعلق و مراقبت از فضا را در شهروندان تقویت می‌کند
- ایجاد تنوع در فضا و افزایش فعالیت‌های فرهنگی، هنری و اجتماعی در فضاهای عمومی سبب مشارکت، سرزندگی و حس تعلق بیشتر مردم به فضا می‌شود
- برگزاری جشن‌ها و فستیوال‌ها و حمایت از سرگرمی‌های محبوب مردم در فضای عمومی که سبب تقویت روحیه همکاری و مشارکت شهروندان می‌شود.
- به آزادی شهروندان احترام گذاشتن: در جوامع مردم سالار و دموکراتیک فضاهای عمومی، مکان‌های اجتماعی هستند که شهروندان می‌توانند هبستگی و همچنین اختلاف نظرشان را ابراز دارند.
- آشنا کردن شهروندان با حقوق شهروندی: فضاهای عمومی می‌توانند محل‌های برای تظاهرات، رساله نویسی و تریبون‌های خیابان برای نطق که طبق اصول دموکراسی دارای اهمیتند باشند
- واگذاری مدیریت فضاهای عمومی به شهروندان تا شهروندان با سلیقه و میل خود فضاهای عمومی را طراحی و برنامه ریزی کنند و این احساس در آن‌ها ایجاد شود که به نظرات و خواسته‌های آن‌ها توجه شده است
- طراحی جذاب و استفاده از رنگ‌های متنوع و شاد در طراحی کالبدی فضای عمومی، رنگ‌ها و مصالح مردم را راهنمایی می‌کنند که کجا هستند و برای دستیابی به مکان‌ها و تسهیلات و امکانات مختلف می‌توانند کجا بروند.

- استفاده از المان هایی برای افزایش هویت. فضاهایی با ویژگی متمایز و هویت مسلما بیادماندنی می شوند و ممکن است باعث تکرار بازدید شوند.
- فراهم کردن تنوعی از فرصت های نشستن (نه فقط نیمکت های ثابت، باید از نیمکت های متحرک هم استفاده کرد)
- استفاده از مصالح خوب در ساخت میلمان فضای شهری که دوام بیشتری داشته باشند و امکان آسیب رسانی به آن ها کمتر باشد
- نصب بوردهایی در فضای عمومی برای اطلاع رسانی محلی و تبادلات میان نهادهای مرتبط و استفاده کنندگان از فضای عمومی و یا انجام برخی از آموزشهای شهروندی از این طریق.
- ایجاد فعالیت های شامگاهی در فضای عمومی

منابع و مآخذ

۱. اشرفی، یوسف، پوراحمد، احمد، رهنمایی، محمد تقی، رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۳) مفهوم سازی و گونه شناسی فضای عمومی شهری معاصر، نشریه پژوهش های جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دوره ۲، شماره ۴، زمستان، ص ۴۳۸
۲. پیران، پرویز (۱۳۷۶). شهر شهروندمدار تا ۶، نشریه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۱۹ تا ۱۲۶، مرداد و شهریور ۱۳۷۶. صص ۴۶ - ۵۱
۳. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۹). سیراندیشه ها در شهرسازی از فضا تا مکان، جلد ۳، انتشارات آرمانشهر
۴. جیکوبز، جیم (۱۳۸۸) مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه دکتر حمیدرضا پارسی، آرزو افلاطونی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران
۵. حاجی پور، خلیل، (۱۳۸۵)، برنامه ریزی محله - مبنا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهر پایدار، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۶، تابستان، تهران
۶. خاتم، اعظم (۱۳۸۴)، حوزه همگانی و فضاهای عمومی در ایران، فصلنامه اندیشه ایرانشهر، سال اول، شماره ۳، بهار، ص ۲۴

۷. خستو، مریم، رضوانی، نوید سعیدی رضوانی (۱۳۸۹). عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری، نشریه هویت شهر، شماره ۶، بهار و تابستان، ص ۳۴
۸. دانشپور، سید عبدالهادی، چرخچیان، مریم (۱۳۸۶). فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی، نشریه باغ نظر، شماره ۷، بهار و تابستان ص ۱۹
۹. صرافی، مظفر، (۱۳۷۹)، شهر پایدار چیست؟، مجله مدیریت شهری، شماره ۴
۱۰. عزیزی، محمد مهدی، (۱۳۸۵)، محله مسکونی پایدار؛ مطالعه موردی نارمک، مجله هنرهای زیبا، شماره ۲۷
۱۱. کاشانی جو، خشایار، (۱۳۸۹)، بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶، بهار و تابستان
۱۲. گل، یان، اسوار، بیگت (۱۳۹۴). بررسی زندگی فضای عمومی، مترجمان: محمد سعید ایزدی، سمانه محمدی، سمانه خیری، نشر مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، تهران
۱۳. نصرآبادی، آمنه، نصرآبادی، حسنعلی، نصرآبادی، احمد (۱۳۹۰). تحلیلی بر فضای شهری مردم گرا و رابطه ی آن با رفتار شهروندی، نشریه جامعه شناسی کاربردی، شماره پیاپی ۴۳، سال ۲۲، شماره سوم، پاییز، صص ۲۳-۳۴
۱۴. Agnew. J.(۲۰۱۱) Space and Place, Chapter ۲۳, University of California, Los Angeles, USA, ۲۰۱۱
۱۵. Bagwell.S, (۲۰۱۲), Public Space Management Report to the Inter Cultural Cities Rerarch Programme, Evans. G, Witting.A, Worpole. K,Cities. Institute, London Metropolitan University ۲۰۱۲
۱۶. Barton, H. et al. (۲۰۰۳). Shaping Neighborhoods: A Guide for Health, Sustainability and Vitality. London and New York: Spon Press.
۱۷. Gehl .J ,(۲۰۱۳), How to Study Public Life Svarre. B, Island Press, USA
۱۸. Gehl.J & Lars,G.(۲۰۰۴).Public Space, Public ,life Melbourn: The Danish Architrectural Press
۱۹. Hagelskamp, C. (۲۰۰۳) 'Please touch: How Aachen's public art adds to its public life. Project for Public Space Newsletter, September ۲۰۰۳

۲۰. Madanipour, A. (۲۰۱۲). Challenges in the Co-production of Urban Spaces in National and International Context, Planning Theory and Urban Development, Faculty of Architecture, RWTH Aachen University
۲۱. Roseland, M. (۱۹۹۷a). Toward Sustainable Communities. Resources of Citizens and their Governments. Gabriola Island. BC: New Society Publishers.
۲۲. Paumier, Cy. (۲۰۰۷). “Creating a Vibrant City Center”, (ULI) Urban Land Institute, Washington, D.C
۲۳. Wheeler, Stephan M. (۲۰۰۸), Planning for sustainability, Routledge, London and New York
۲۴. Worpole, K.; K. Knox; (۲۰۰۷). The Social Value of Public Spaces, York, Joseph Rowntree Foundation.